

Driekwart eeuw omroep in Nederland
geboekstaafd

Brandt dit licht, dan koppens dicht

Monique Brandt

'Gij hoort de dansvloeren kraken onder jazzbands en de vazallen van den duivel meeschallen in het concert der verleiding. Dan worden er zielen verhit en onrustig gemaakt en als gij niet controleert, dansen uw kinderen in uw eigen huis den doodendans hunner ziel.'

Deze dreigende volzinnen schreef een pas omstreeks 1930 neer. De man vond dat de wereld gewaarschuwd moest worden voor de op handen zijnde zedenverloedering, veroorzaakt door het uitzenden van 'duivelse' muziekprogramma's op de radio. Zijn waarschuwing is te lezen in het deze week verschenen boek *Omroep in Nederland, 75 jaar medium en maatschappij, 1919-1994*, onder redactie van historicus dr. Huub Wijffjes. Het boek geeft een gedegen overzicht van de omroep in Nederland, de radio, de komst van de televisie in 1951, de relatie met de politiek en de sociale en culturele gevolgen van omroep. Op 6 november is het precies 75 jaar geleden dat de eerste échte radiouitzending in ons land te horen was. In die tijd, toen de radio nog maar net bestond, keken velen met huivering aan tegen het nieuwe massamedium, dat 'ontwrichting van de jeugd, van het gezinsleven, ja, van de gehele maatschappij' zou kunnen bewerkstelligen. Maar anderen zagen ook de voordelen. Voor maatschappelijke stromingen was er geen beter middel om een groot publiek te bereiken.

Bij de eerste uitzendavond van de Nederlandse Christelijke Radio Vereniging (NCRV) in december 1924 riep minister van Staat A. F. W. Idenburg dan ook opgetogen: 'Zij wil deze schone vinding in dienst stellen van Hem, wien alle ere toekomt en wiens Woord gebracht moet worden in de eenzamen streken en tot de vereenzaamden in ziekenhuis en liefdadigheidsgestichten.'

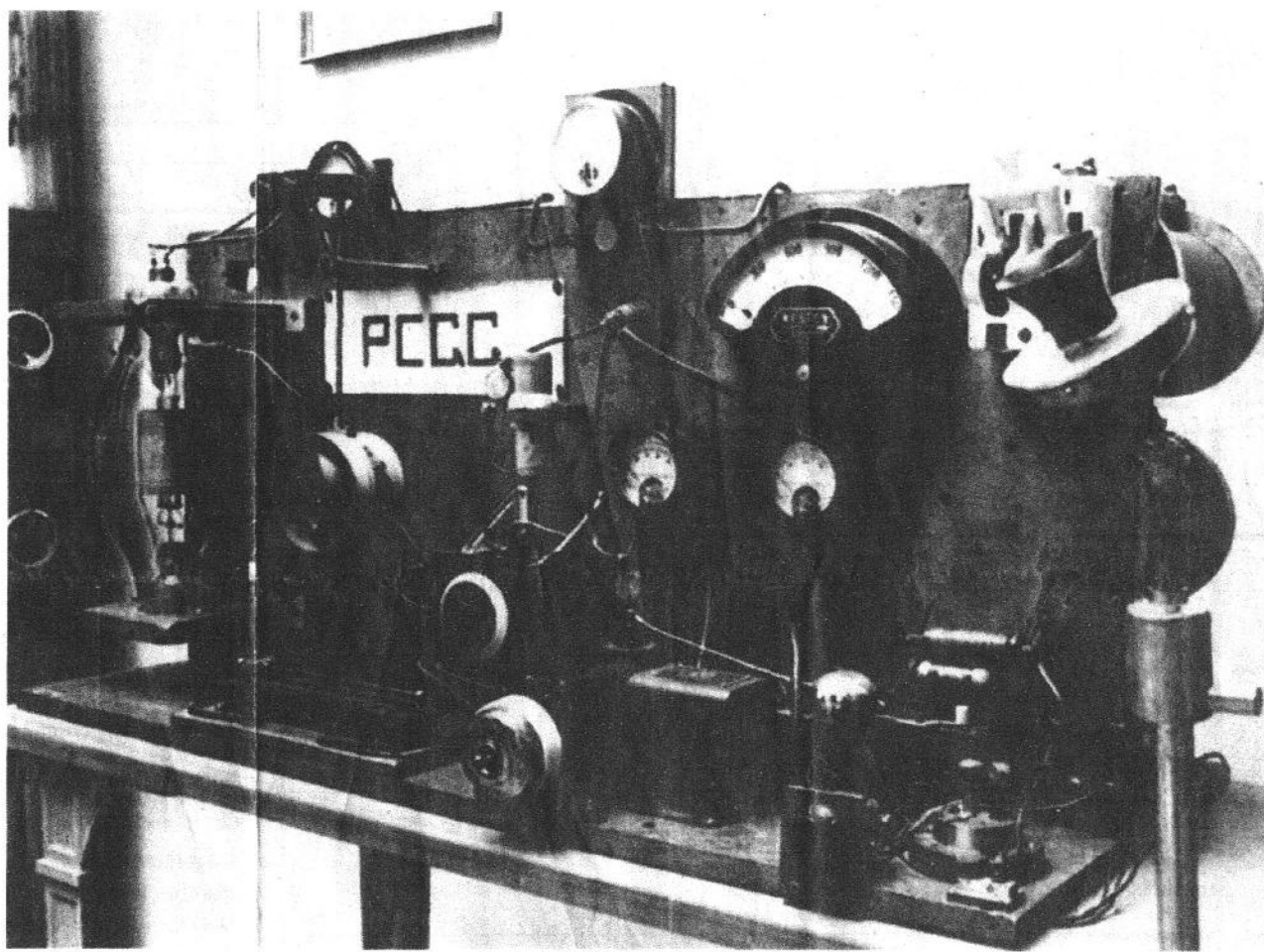
Ir Hans Henricus Schotanus à Steringa, eigenaar/directeur van de Nederlandse radio Industrie (NRI), fabrikant van radiotoestellen, stond aan de wieg van het nieuwe medium. Idzerda maakte al sinds 1913 onderdelen voor draadloze zend- en ontvangstapparatuur. Ook had hij al vaker experimentele radio-uitzendingen verzorgd. Maar op 6 november 1919 schreef hij geschiedenis door de eerste, op het grote publiek gerichte radiouitzending te verzorgen. In de Nieuwe Rotter-

damsche Courant deed hij zijn strategie vooraf uit de doeken: alléén met ontvangsttoestellen van de NRI kon de luisteraar voortaan elke donderdagavond thuis muziek beluisteren. Het was een uitgelezen programmering voor een breed publiek op die eerste uitzenddag van de Soirée Musicale die rechtstreeks vanuit de huiskamer van Idzerda in de Haagse Beukstraat kwam. Om acht uur schalde Turf in je ransel door de luidspreker, gevolgd door de Valse Bauffy, Rigoletto, Carmen en Een meisje dat je nooit vergeet. Later zond de radiopionier ook een kinderprogramma uit en maakte hij reclame voor plaatselijke winkeliers.

In het Omroepmuseum in Hilversum, op de expositie Van Radio tot Omroep, is nu de PCGG-zender waarmee Idzerda zijn uitzendingen maakte, in volle pracht te bewonderen. Het bordje 'Brandt dit Licht, dan koppens dicht', was bestemd voor Idzerda's huisgenoten. Pracht Concerten Gratis Gegeven, zo werd de zender door radio-amateurs betiteld. In Idzerda's kielzog begonnen ook andere fabrikanten als Velthuisen en Heussen in Den Haag en Boosman & Smit En Hooghoudt in Amsterdam met uitzendingen, maar de meesten waren door financiële problemen weer snel uit de lucht. Dat de uitzendingen wel geliefd waren blijkt uit de enthousiaste brieven die luisteraars na een hoorspeluitzending aan Smit en Hooghoudt schreven: 'De opname (...) was tot in den zachtsten tonen goed zuiver. De kat moet alleen iets minder zwaar zijn voeten neerzetten als hij bij het microfoontje komt, dan hoort men niet zoo dat hij maar twee beenen heeft.'

De uitzendingen brachten ook Idzerda niet het succes waar hij zo op gehoopt had. In 1924 moest hij door geldgebrek de uitzendingen staken. Hij probeerde het later nog eens, maar nooit is het hem gelukt om echt door te breken. In 1935 werd al zijn apparatuur per opbod verkocht. De nekslag vormden de uitzendingen van de kapitaalkrachtige, in Hilversum gevestigde Nederlandse Scintoestellen Fabriek NSF.

Het bedrijf was eigenlijk in het leven geroepen voor scheepscommunicatie, maar vanwege de naderende economische crisis breidde het de activiteiten uit met de bouw van radiotoestellen. Philips werd de belangrijkste financier, bouwde zendmasten en verleende technische bijstand. Aanvankelijk leek ook de NSF zwaar in de problemen te komen door de hoge uitzend-

De eerste omroepzender van radiopionier Idzerda. (Foto GPD)

kosten. Maar Willem Vogt, die bij de NSF was begonnen als chef verkoop en later werd 'bevorderd' tot omroeper en organisator, zette een reddingsactie op touw. Hij vroeg de luisteraars geld voor de uitzendingen. Om de gelden van de 'luistervinken' te beheren werd het comité de Hilversumsche Draadloze Omroep (HDO) opgericht. De HDO-programmadienst voerde een actief programma-beleid en wist daardoor grote sponsors binnen te slepen.

Radio begon toen aan zijn grote opmars. Het aantal vrijwillige begunstigers van het HDO steeg in de eerste vijf maanden van 1925 van 1200 tot 4600, een jaar later waren het er al 10.000. De radioamateurs waren niet opgewassen tegen de professionele onderneming.

en delfden het onderspit. De NSF bouwde het succes uit toen het zendtijd ging verhuren aan groeperingen die een maatschappelijke of geestelijke stroming vertegenwoordigden. De leden van deze omroepjes brachten de zenderhuur bijeen. Eerst diende de NCRV zich aan als nieuwe, christelijke omroep; daarna volgden VARA, KRO en VPRO. Uit de HDO kwam tenslotte de AVRO voort. De basis voor ons zuilenbestel was daarmee gelegd.

Expositie: Van Radio tot Omroep, Omroepmuseum, Melkpad, Hilversum. Nog tot 8 januari 1995 te zien. Het museum is op maandag gesloten. Het boek Omroep in Nederland, 75 jaar medium en maatschappij 1919-1994, verschijnt deze week bij Uitgeverij Waanders. Prijs: f 65,-.

Dit is een krantenartikel uit een mij onbekende krant.